

Народна банка на Република Северна Македонија
Дирекција за статистика

**Методолошки објаснувања
за надворешен долг**

1. Општи методолошки појаснувања за екстерните статистики

Екстерните статистики претставуваат сублимат од повеќе одделни статистички истражувања за прибирање, обработка и објавување податоци за состојбата и/или трансакциите со нерезиденти, и тоа: платен биланс, директни инвестиции, меѓународна инвестициска позиција, официјални девизни резерви, бруто надворешен долг и бруто надворешни побарувања.

Народната банка на Република Северна Македонија, со цел усогласување со меѓународните статистички стандарди и подготовка на меѓународно споредливи податоци, своите активности првенствено ги фокусира на усогласување со меѓународно пропишаните стандарди и примена на најновите прирачници од областа на платниот биланс, странските директни инвестиции, бруто надворешниот долг и побарувања, како и официјалните девизни резерви.

1.1. Усогласување со европските и меѓународните статистички стандарди

Усогласувањето на статистичките извештаи од екстерните статистики се врши преку примената на меѓународните упатства и нивното вградување во националната статистика.

Меѓународните упатства и ЕУ регулативи коишто се применуваат при прибирањето и обработката на податоците се следниве:

- Прирачникот за меѓународна инвестициска позиција и платен биланс БПМ6 (Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition (BPM6), 2009, IMF);

- Прирачникот на ММФ за меѓународни резерви и девизна ликвидност (International Reserves and Foreign Currency Liquidity: Guidelines for a Template, IMF 2013);

- Прирачникот за статистика на надворешниот долг (External Debt Statistics: Guide for Compilers and Users, IMF, 2013);

- Насоките на ОЕЦД за дефинициите за странските директни инвестиции, 4. издание, БД4 (OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment 4th Edition BD4).

- Regulation (EC) No 184/2005 of the European Parliament and of the Council;

- Commission Regulation (EC) No 601/2006, implementing Regulation (EC) No 184/2005;

- Commission Implementing Regulation (EU) No 228/2014, amending Regulation (EC) No 601/2006;

Класификациите коишто се применуваат при прибирањето и обработката на податоците за овие истражувања се следниве:

- НКД - Национална класификација на дејности (компатибилна со NACE Rev. 2);

- Национална класификација на сектори (компатибилна со ESA 2010);

- Меѓународен стандард за класификација на земји и валути (ISO country and currency codes).

Националната законска регулатива, во која се дефинира содржината на податоците коишто се прибираат за потребите на екстерната

статистика, е во согласност со Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/2010, 123/12, 43/14, 153/15 и 6/16) и Законот за девизно работење („Службен весник на Република Македонија“ бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002, 51/2003, 81/2008, 24/2011, 135/2011, 188/13, 97/15, 153/15 и 23/16). Резидентноста на институционалните единици е утврдена со Законот за девизно работење, при што физичките лица коишто привремено престојуваат во Република Северна Македонија врз основа на важечка виза за престој, односно работна виза во траење од најмалку 6 месеци имаат третман на резиденти на Р.С. Македонија¹.

Извештајни единици се правни и физички лица коишто имаат економски трансакции со нерезидентите и кои во зависност од видот на трансакциите со нерезидентите, известуваат за своите побарувања и обврски кон нерезидентите врз основа на должнички инструменти, капитални вложувања во и од странство, побарувања и/или обврски кон нерезидентите врз основа на останатите финансиски инструменти и сл. Известувањето е непосредно (директно од извештајните единици) и посредно (преку други институции коишто располагаат со информации за одреден вид трансакции со нерезидентите).

1.2. Политика на објавување и ревизија на податоците

1.2.1 Политика на објавување на податоците

Податоците за екстерните статистики се објавуваат со утврдена периодика и рокови дадени во календарот на објавување на податоците. (расположлив на интернет-страницата на НБРСМ - http://nbrm.mk/kalendar_na_objavuvanje_na_podatoci.nspx).

Методологиите за екстерните статистики, исто така, се објавени на интернет-страницата на НБРСМ.

1.2.2 Политика на ревизија на податоците

Податоците се ревидираат на редовна годишна основа, во рок од т+270 дена по истекот на извештајната година.

Исто така, по потреба ревизија на објавените податоци може да се врши и почесто во случаи на:

- добивање нови и/или коригирани информации и податоци од извештајните единици; или
- промени кај изворите на податоци или методологијата за составување на одделно статистичко истражување.

Во согласност со меѓународните препораки, за позначајните измени во податоците коишто произлегуваат од извршените ревизии се дава соодветно објаснување со фуснота или во рамки на соопштенијата за печат.

¹ Ваквото дефинирање на резидентноста на физичките лица и неговата примена во креирањето на статистичките податоци претставува исклучок од препораката наведена во меѓународните статистички стандарди каде како критериум за утврдување на резидентноста се користи престој или намера за престој во една земја во траење од една година или повеќе.

Ревизија на податоците во историската временска серија се врши почнувајќи од моментот на појавување на настанот што довел до измена на податоците, или доколку за тоа не постојат соодветни услови, за најдолг можен временски период наназад. Доколку настане измена во прикажувањето на податоците (објавување нов показател - сектор, инструмент и друго), историската временска серија се ревидира почнувајќи од моментот на воведување на новиот показател, доколку за тоа постојат соодветни услови.

2. Општи методолошки појаснувања за надворешен долг

Евидентирањето и следењето на надворешниот долг и надворешните побарувања го врши Народната банка на Република Северна Македонија (во продолжение: Народната банка), како надлежна институција согласно со Законот за Народната банка на Република Северна Македонија и Законот за девизно работење.

Ова статистичко истражување содржи стандардни извештаи за бруто надворешниот долг, бруто надворешните побарувања и нето надворешниот долг, коишто согласно со Прирачникот за статистика на надворешен долг² се дефинирани на следниов начин:

- **Бруто надворешниот долг** во даден момент е еднаков на износот на тековните и безусловни обврски коишто бараат плаќања на главнина и/или камата од страна на должникот во некое идно време и коишто се должат кон нерезиденти од страна на резидентите на една економија. Согласно со ваквата дефиниција, бруто надворешниот долг претставува состојба на одреден ден на сите идни обврски на резидентите кон нерезидентите, што вклучува обврски врз основа на главнина, достасани неплатени обврски врз основа на главнина и камата, акумулирана камата како и пресметана задоцнета камата, независно од видот на инструментот и рочноста;

- **Бруто надворешните побарувања** се состојба на сите тековни и безусловни побарувања врз основа на должнички инструменти коишто ги имаат резидентите од нерезиденти. Во основа, дефиницијата за бруто надворешните побарувања е идентична со дефиницијата за бруто надворешниот долг, со оглед на фактот дека побарувањата на една економија претставуваат долг на друга економија;

- **Нето надворешниот долг** е дефиниран како разлика помеѓу состојбата на бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања. Нето надворешниот долг, во својата структура е идентичен со бруто надворешниот долг, при што стандардната презентација се состои од поделба по институционални сектори, рочности и инструменти на долгот.

Согласно со Прирачникот, податоците се прикажуваат за основните институционални сектори во економијата, како прво ниво на класификација. Поделбата на институционални сектори е во согласност со секторите и

² External Debt Statistics: Guide for Compilers and Users, IMF, 2013.

потсекторите наведени во СНА 2008 и се однесуваат само на резидентните единици.

Резидентите се класифицираат во следниве основни сектори:

- Држава,
- Централна банка,
- Депозитни институции, освен централната банка, и
- Останати сектори

Државата е претставена преку институционалните единици коишто се формирани преку политички процеси и имаат законодавна, судска и извршна власт врз други институционални единици на одредена територија. Во рамки на секторот „држава“ се вклучени потсекторите: централна влада; локална самоуправа; фондови за социјално осигурување.

Централната банка е Народната банка на Република Северна Македонија.

Депозитните институции, освен централната банка се институциите чијашто примарна активност е финансиското посредување. Тие имаат обврски врз основа на депозити и финансиски инструменти, коишто се блиски супститути на депозитите. Во овој сектор се вклучуваат сите банки коишто добиле дозвола за основање и работење од гувернерот на Народната банка на Република Северна Македонија, како и филијалите на странски банки коишто добиле дозвола за отворање и работење на територијата на Република Северна Македонија.

Останатите сектори ги опфаќаат останатите финансиски институции (недепозитните финансиски институции и другите финансиски посредници, како и осигурителните друштва и пензиските фондови), нефинансиските претпријатија, домаќинствата и непрофитните институции коишто им служат на домаќинствата.

Покрај податоците за четирите основни институционални сектори, во рамки на статистиката на надворешниот долг и надворешните побарувања посебно се прикажуваат податоците за меѓусебно поврзаните субјект, во рамки на делот „Директни инвестиции: Заеми меѓу поврзани претпријатија“. Притоа, податоците се прикажуваат согласно со видот на капиталната поврзаност со нерезидентите за:

- претпријатијата со директни инвестиции кон директни инвеститори;
- директните инвеститори кон претпријатија со директни инвестиции;
- хоризонтално поврзаните претпријатија во рамките на групацијата.

Од должничките инструменти помеѓу поврзаните субјекти се исклучуваат побарувањата и обврските помеѓу депозитните институции и останатите финансиски институции (со исклучок на пензиските фондови и осигурителните друштва) коишто се прикажуваат кај соодветниот финансиски инструмент.

Издвоеното прикажување на податоците за меѓусебно поврзаните субјекти е значајно заради обезбедување компатибилност и конзистентност со Извештајот за меѓународната инвестициска позиција, каде што овие обврски на меѓусебно поврзаните субјекти се дел од категоријата „директни инвестиции“ (должнички инструменти).

Понатаму, второ ниво на класификација е поделбата според рочноста, на краткорочни (со рок на достасување до една година) и долгорочни (со рок на достасување над една година).

Третото ниво на класификација е поделбата според видот на финансиските инструменти.

Согласно со Прирачникот, основни видови финансиски инструменти се:

- **валутите и депозитите** (валутите се побарувања од монетарната власт којашто ги издала банкнотите и монетите, од страна на нерезидентите кои располагаат со нив; обврските врз основа на депозити се обврски на финансиските институции коишто примаат депозити од нерезиденти, додека побарувањата врз основа на депозити настануваат од средствата депонирани кај нерезидентни финансиски институции);
- **должничките хартии од вредност** (креирање долг или побарувања преку емисија/купување хартии од вредност како дел од портфолио-инвестициите во земјата со кои се тргува на организирани финансиски пазари, како и преку шалтер);
- **заемите** (побарувања или обврски коишто настануваат со директно позајмување финансиски средства од страна на кредиторот на должникот врз основа на договор за кредит);
- **трговските кредити и аванси** (побарувања или обврски коишто произлегуваат од директно одобрување кредит од добавувач (испорачател) врз основа на промет на стоки и услуги, авансни плаќања од купувачот на стоки и услуги и изведување работи);
- **останато** (останатите побарувања и обврски настануваат врз основа на должнички инструменти коишто не се вклучени во претходните групи. Довтасаните неплатени обврски повеќе не се дел од овој инструмент и тие се прикажуваат во рамки на соодветниот финансиски инструменти); и
- **специјални права на влечење (СПВ)** (овој инструмент се однесува само на обврските на централната банка врз основа на задолжувањето кон Меѓународниот монетарен фонд преку распределба на специјални права за влечење (СПВ), како и на девизните средства изразени во СПВ).

3. Извори на податоци и методологија за изготвување на бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања на Република Северна Македонија

3.1. Извори на податоци

3.1.1. Извори на податоци за секторот „држава“:

На страната на бруто надворешниот долг:

- за инструментот *должнички хартии од вредност*, во делот на долгот според должничките хартии издадени во странство и купени од нерезиденти, се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД), како и податоци за пазарната вредност на издадените должнички хартии од вредност на датумот на состојбата на долгот. За долгот врз основа на должничките хартии од вредност издадени во земјата и купени од нерезиденти се користат податоци од Централниот депозитар на хартии од вредност и од Македонската берза на хартии од вредност за утврдување на пазарната цена на хартиите од вредност;

- за инструментот *заеми и долгорочни трговски кредити* се користат податоци од: системот за известување за надворешниот долг (НД) - кредитна евиденција којашто се води во НБРСМ и којашто произлегува од поединечно евидентирање на обврските врз основа на одделни кредитни работи со сите основни елементи. Оваа евиденција овозможува добивање податоци за состојбата на надворешниот долг, користењата, отплатите, износот на достасаните неплатени обврски за одредена кредитна работа како и пресметување на акумулираната камата и сл.

На страната на бруто надворешните побарувања:

- за инструментот *заеми* се користи системот за известување за надворешните побарувања (НП) - кредитна евиденција којашто се води во НБРСМ и којашто произлегува од поединечно евидентирање на побарувањата врз основа на одделни кредитни работи со сите основни елементи. Оваа евиденција обезбедува податоци за состојбата на побарувањата, одобрувањата, наплатите, износот на достасаните ненаплатени побарувања за одредена кредитна работа, акумулираната камата и сл.

3.1.2. Извори на податоци за секторот „централна банка“:

На страната на бруто надворешниот долг:

- за инструментот *заеми* - се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД), како и извештаите на НБРСМ за состојбата на девизните резерви на Република Северна Македонија;

- за инструментот *специјални права на влечење* се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД) и претставува задолжување на Народната банка на Република Северна Македонија кон Меѓународниот монетарен фонд преку распределба на специјални права за влечење (СПВ).

На страната на бруто надворешните побарувања:

- за инструментите *валути и депозити, должнички хартии од вредност и поседувани СПВ* се користат податоци од извештаите на НБРСМ за состојбата и структурата на официјалните девизни резерви на Република Северна Македонија.

3.1.3. Извори на податоци за секторот „депозитни институции, освен централната банка“:

На страната на бруто надворешниот долг:

- за инструментот *валути и депозити* се користат податоци од банкарските извештаи за состојбата на средствата и обврските (КНБИФО);

- за инструментот *заеми* се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД) и Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ).

На страната на бруто надворешните побарувања:

- за инструментот *валути и депозити* се користат податоци од банкарските извештаи за состојбата на средствата и обврските (КНБИФО);

- за инструментот *должнички хартии од вредност*, во делот на странските должнички хартии од вредност издадени во странство и купени од резиденти, се користат податоците за пазарната вредност на купените должнички хартии од вредност на датумот на состојбата на долгот, добиени од резидентите овластени за учество на странски пазари на капитал (Извештај за состојбата и промените на вложувањата во должнички хартии од вредност ВХВ-2);

- за инструментот *заеми* се користат податоци од системот за известување за надворешните побарувања (НП) и Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ).

3.1.4. Извори на податоци за останатите сектори:

На страната на бруто надворешниот долг:

- за инструментот *заеми* се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД) и Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ);

- за инструментот *краткорочни трговски кредити и аванси* се користат податоци од кварталните извештаи за побарувањата и обврските врз основа на комерцијално работење на резидентите со странство (КИПО);

- за инструментот *долгорочни трговски кредити* се користат податоци од системот за известување за надворешниот долг (НД).

На страната на бруто надворешните побарувања:

- за инструментот *валути и депозити* се користат податоците за состојбите на сметките во странство на останатите сектори за кои Народната банка издала одобрение согласно со важечките прописи (месечните извештаи - МИ);

- за инструментот *должнички хартии од вредност*, во делот на странските должнички хартии од вредност издадени во странство и купени од резиденти, се користат податоците за пазарната вредност на купените должнички хартии од вредност на датумот на состојбата на долгот, добиени од резидентите овластени за учество на странски пазари на капитал (Извештај за состојбата и промените на вложувањата во должнички хартии од вредност ВХВ-2);

- за инструментот *заеми* се користат податоци од системот за известување за надворешните побарувања (НП) и Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ);

- за инструментот *краткорочни трговски кредити и аванси* се користат податоци од кварталните извештаи за побарувањата и обврските врз основа на комерцијално работење на резидентите со странство (КИПО);

- за инструментот *долгорочни трговски кредити* се користат податоци од системот за известување за надворешните побарувања (НП).

3.1.5. Извори на податоци за меѓусебно поврзаните субјекти - директни инвестиции:

Како основен извор на податоци за обврските и побарувањата на меѓусебно поврзаните субјекти се користат:

- за заемите на меѓусебно поврзаните субјекти се користи системот за известување за надворешниот долг (НД), системот за известување за надворешните побарувања (НП) и Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ), каде што постои можност за утврдување на меѓусебната поврзаност на кредиторите и должниците;

- за трговските кредити и аванси на меѓусебно поврзаните субјекти се користат податоците од кварталните извештаи за побарувањата и обврските врз основа на комерцијално работење на резидентите со странство (КИПО);

- за побарувањата и обврските по други основи како дополнителен извор на податоци се користат податоците од годишните прашалници за состојбата и прометот на поврзаните субјекти (ВС 22 и ВС 11).

3.2. Податоци за јавниот и приватниот долг

Во ставките за меморандум од стандардниот извештај за бруто надворешниот долг и бруто надворешните побарувања одделно се прикажани податоци за надворешниот долг/побарувања на јавниот и приватниот сектор.

Јавниот сектор ја вклучува Владата на Република Северна Македонија, Народната банка, јавните нефинансиски трговски друштва и јавните банки.

Владата на Република Северна Македонија се состои од јавните власти и нивните агенции. Тоа се институции коишто ја извршуваат законодавната, судската и извршната власт на територијата на една држава. Владата се состои од:

- владините единици на сите нивоа - централна и локална власт;
- сите социјални фондови на сите нивоа на владата;
- сите непазарни непрофитни институции коишто се контролирани или финансирани од владините институции.

Народната банка на Република Северна Македонија е централната банка на Република Северна Македонија.

Јавно трговско друштво е нефинансиско трговско друштво коешто е контролирано од владините институции, при што под контрола се подразбира можноста да се одредува политиката на управување со претпријатието преку назначување директори; преку сопственост од над 50% од гласачкото тело; или преку специјален акт, декрет или регулатива со кој се овозможува владата да ја одредува деловната политика или да назначува раководни лица.

Јавни банки се банките основани и контролирани од владата, но се институционално одвоени од неа.

Приватниот сектор ги вклучува сите останати резиденти, поделени на приватни депозитни институции и небанкарски приватен сектор.

3.3. Метод на вреднување

Од аспект на вреднувањето, за сите инструменти се користи номиналната вредност, освен за должничките хартии од вредност, каде што долгот се прикажува по пазарната вредност. Ова во целост е во согласност со начинот на нивното прикажување во рамките на меѓународната инвестициска позиција на земјата.

Состојбата ги вклучува и износите на акумулирана камата (accrual).

Податоците за состојбата на долгот, плановите на отплата, достасаните неплатени обврски, акумулираната камата и склучените кредитни работи се пресметуваат во извештајните валути по средниот курс на Народната банка на датумот на пресекот. Тековите врз основа на надворешниот долг, повлечените средства и отплатите се курсираат по средниот курс на Народната банка на датумот на настанувањето на трансакциите. Промените во состојбите помеѓу

два извештајни периода можат да произлезат од трансакции, ценовни и/или курсни промени и останати промени во обемот.